

**UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ
"ISTORIE. CIVILIZAȚIE. CULTURĂ"**

**Problemele actuale ale feroneriei
în Ungaria interbelică
în oglinda vieții și a activității maestrului
Bandi Schima A.**

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC

Prof. univ. dr. Sipos Gábor professor emeritus

**DOCTORAND
PÁPAI EMESE**

**Cluj - Napoca
2021**

Cuprins

I. Introducție	
1. Definiția subiectului, istoria cercetării.....	4
2. Metodologie și obiectiv.....	8
II. Viața și activitatea maestrului Bandi Schima A. (1882–1959)	11
III. Perioada timpurie. Ani de pregătire (1898–1904).....	15
IV. Anii devenirii maestru. Berlin (1904–1906).....	20
V. Ani în Bratislava (1906–1919).....	24
VI. Teme de război. Cadouri domnești (1914–1916).....	31
1. Toporul de luptă al împăratul William II. (1914).....	32
2. Cadoul sultanului turc V. Mehmed Resad (1915).....	34
3. Cadoul domnesc a țarului bulgar I. Ferdinand (1916).....	36
VII. Monumentul de război <i>Gardianul Carpatic</i>	
1. 1914–1924	39
2. 1929–1945	48
VIII. Perioda de repornire. În legătura Societății de Artă plastică și decorativă din Győ (1920–1937).....	61
IX. Concursul de talente <i>Az Est</i> (1928).....	75
X. 1928–1932	93
XI. IV. Expoziție națională de meșteșuguri și concurs de master de coroane de aur (1932)...101	
XII. Cartea de Aur (1932–1941).....	109
XIII. 1932–1934	113
XIV. Călătoria de studiu în Italia (1936).....	119
XV. Fântâna Eroilor din Győr (1937).....	139
XVI. Însărcinări bisericești (1929–1943)	
1. Lucrările Bisericii Parohiale a Inimii lui Iisus din Győr-Gyárvaros (1928–1929)	150
2. Lucrările din metal ale Bisericii Inimii lui Iisus din Komárom (1936–1937).....	154
3. Lucrările bisericii Sf. Imre din Győr (1930–1958).....	159
4. Piese de artă ale Capelei Sf. Mór din Pannonhalma (1937).....	163
5. Lucrările catedralei episcopale Sfânta Maria din Győr (1938–1940,1950.....	164
6. Mica Bazilică Carmelită Sf. Tereza din Keszthely (1927–1938). Relația lui Bandi Schima A. cu ordinul carmelit.	171
7. Biserica Parohială Inima lui Iisus din Csorna (1936–38).....	173

8. Coloana Sf. Maria din parcul..... Kiskút (1938).....	174
9. Drapelul național din Györszentmárton (1940).....	175
10. Monumentul Mátyás Ráth (1940).....	176
11. Placa Memorială Eroică din Mérgeș (1940).....	176
12. Biserica Sf. Francisc de Assisi din Kapuvár (1941–1943).....	177
13. Biserica lutherană din Győrújfalú (1943).....	179
XVII. Arta ecleziastică în perioada interbelică.....	180
XVIII. Anii retragerii (1937–1959). Semne comerciale, suveniruri, obiecte ornamentale	
1. Prima expoziție internațională de artizanat în Berlin (1938).....	186
2. Mikrokozmoszom VIII.....	189
3. Semnul comercial Cuibul de sturz și mesajul său	198
4. Semnul comercial Corabia de Aur și mesajul său	205
5. Suveniruri și obiecte ornamentale	210
XVIII. Contemporani și coechipieri. Industria de artă maghiară în perioada interbelică.....	214
XIX. Prietenie de artist. Relația între Bandi Schima A. și István Zászlós.....	228
XX. Rezumat.....	231
XXI. Appendix	
1. Surse.....	235
2. Abrevieri.....	235
3. Bibliografie.....	237
4. Bandi Schima A. în calitate de membru.....	268
5. Premiile, bursele și recunoașterile profesionale ale lui Bandi Schima A.....	269
6. Expozițiile lui Bandi Schima A. kiállításai.....	270
7. Ilustrații.....	272
8. Lista ilustrațiilor.....	372

Moștenirea artistului Bandi Schima A.¹, un maestru decorat cu insignă de aur, la trei ani după moartea sa, în 1962, a intrat în posesia fostului muzeu János Xántus din Győr, astăzi Muzeul de Artă și Istorie Flóris Rómer. În 2013, în calitate de istoric de artă al instituției, am făcut cunoștință cu voluminoasa moștenire artistică înregistrată doar parțial. Pe lângă obiectele artei fine și aplicate, interesul meu de cercetare a fost trezit de documentele scrise și tipărite care conțin lăsamăntele trecutului, aflate într-o formă complet dezordonată, împrăștiate. Cea mai mare parte a moștenirii a fost adăugată la colecția de istorie locală a muzeului fără specificații, care are o sferă de colecție nedefinită, total independentă de calitatea și valoarea artistică a obiectelor. Pe lângă materialul documentar, întreaga parte a artelor plastice și aplicate a ajuns tot la această soartă.

Piese din biblioteca artistului au fost scoase din moștenire și plasate în biblioteca muzeului, iar moștenirea sa fotografică valoroasă a fost plasată în colecția fotografică a muzeului. Din experiența mea, clasificarea materialului în colecția de istorie locală a avut un efect foarte negativ asupra întregii aprecieri a moștenirii, deoarece a fost clasificată ca o curiozitate locală în locul unicității și adevăratei sale valori artistice. Chiar și colegii muzeologi responsabili de colecție au considerat moștenirea ca o unitate de colecție greu apreciabilă, problematică. Nici memoria colectivă nu a mers mult mai departe în aprecierea sa. Cunoscuții artistului, foștii săi elevi și proprietarii operelor sale, aproape fără excepție, au vorbit și vorbesc cu respect despre maestrul fanatic, singuratic, care a trăit pentru propria sa lucrare. Alții, în special cei care cunosc opiniile sale politice, au văzut și văd în el o figură extremă, excentrică. Materialul patrimoniului artistic extrem de bogat al lui Bandi Schima A. cuprinde primele desene de studiu, planuri, schițe și lucrări din Arad, Bratislava și Berlin de la începutul carierei sale precum aproximativ 200 de piese de fierărie și obiecte de artă aplicată.

Moștenirea include obiecte ecleziastice și seculare, precum și decorative, memoriale și de utilitate. Acest material de bază este completat organic de aproximativ 530 opere de artă, în cea mai mare parte grafică independentă, dezvăluite cu cunoștințe tehnice superioare și o colecție aproape neprețuită de documente scrise și tipărite, colectate de un artist cu o puternică conștiință istorică. Această ultimă parte uriașă de material include o corespondență personală și oficială extinsă, o corespondență referitoare la comenzi și lucrări, o colecție de articole de ziare contemporane, afișe și broșuri și o colecție de câteva volume cu motive utilizate în

¹Artistul s-a născut sub numele András Schima. A folosit numele Bandi Schima din 1919, când s-a stabilit în Győr. În numele Bandi Schima A. folosit în disertație, am îmbinate cele două variante de nume.

lucrări, precum și piese valoroase din biblioteca artistului. În plus, sute de cărți poștale unice, desenate și întocmite de Schimacu zeci de ani înainte de inițiativa americană Mail Art. O parte integrantă a operei sunt cei 5000-6000 fotografii și negative de sticlă care documentează viața și opera artistului. Bandi Schima A. a adunat de asemenea fotografii ale operelor celebrilor săi contemporani, care sunt incluse în moștenirea creatorului.

La sfârșitul vieții sale artistul a făcut un efort serios pentru a-și colecta lucrările mai vechi și sistematiza moștenirea. Pentru a le plasa în muzeul din Győr, el a negociat și a fost în continuare legătură de lucru cu directorul muzeului, András Uzsoki. Cu toate acestea, spre deosebire de promisiunile semi-oficiale pe care le primise în viața sa, moștenirea sa artistică nu a fost niciodată prezentată în mod reprezentativ în cadrul expoziției permanente de istorie locală. Din octombrie 1968, în prima expoziție de istorie locală a Muzeului János Xántus, un colț mobilat ca un mic atelier a evocat memoria artistului cu o pereche de unelte și câteva lucrări din fier forjat și bronz selectate aleatoriu, care nu au arătat nimic din adevărata valoare a moștenirii artistice. Detaliile care evocă viața și activitatea lui Bandi Schima A. au fost complet omise din conceptul următoarei expoziții permanente de istorie locală a muzeului, reorganizată în martie 1971. Ultima expoziție permanentă a Muzeului János Xántus, care a fost expusă neschimbată până în 2015, a fost deschisă în 1989. În această expoziție, organizatorii - în măsura unei vitrine - au evocat persoana și opera maestrului cu câteva fotografii și obiecte nesemnificative în partea expoziției care a comemorat industria artizanală locală.

Moștenirea artistică practic se odihnește în depozitele muzeului din 1962. Inventarul muzeului arată că în 1966, partea presupus mai valoroasă a moștenirii: artefactele mai mari și desenele mai arătoase au fost înregistrate într-un singur lot, dar schițele, graficile mai simple precum și întreaga moștenire tipărită și scrisă, inclusiv cărțile poștale cu valoare specială desenate manual, nu au fost înregistrate.

Neinventariate, dezordonate și în cea mai mare parte uitate, aceset obiecte au rămas în adâncul depozitelor muzeului, iar existența lor a fost cunoscută aproape exclusiv de muzeologul responsabil timp de zeci de ani. În mai 2000, la o inițiativă civilă, o expoziție temporară însoțită de un catalog pliant modest a fost organizată dintr-un mic fragment din vastul material grafic păstrat în moștenire în micul spațiu expozițional temporar al Casei Rómer din Győr.

În 2009, cu ocazia aniversării a 150 de ani de la fundația Muzeului János Xántus în cadrul expoziției comemorative *Orașul și locuitorii săi*, o colecție reprezentativă a fost expusă din cele mai importante lucrări ale artistului.

În legătură cu restaurarea firmei (semnului comercial) a cunoscutei farmacii *Corabia de aur* din centrul orașului Győr, presa locală a scris de mai multe ori despre Bandi Schima A. în 1979, 1988 și apoi în 1990. Din când în când, istoricii locali din Győr sau ocupat de artist în măsura unui studiu mai mic, cu scopul atragerii de atenție, dar de obicei fără ecouri semnificative.

Cele mai corecte și obiective scrieri au ieșit la iveală din stiloul istoricului local György Veszprémi la începutul anilor 1990 care a prelucrat materialul arhivelor județene din Győr în mod profesional, tematic și sistematic. Károly Pereházy², cercetătorul proeminent al feroneriei maghiare, l-a lăudat întotdeauna pe maestrul din Győr în articolele sale de pionierat despre feroneria artistică. Lucrările lui Bandi Schima A. au fost menționate și lăudate de specialistul subiectului.³ Faptul că activitatea artistului a fost monitorizată constant de specialist, totuși nu a tratat-o mai în profunzime, poate din cauza neprelucrării a moștenirii sau accesul mai dificil la opera rurală. În 2002, fiul adoptat al artistului, dr. János Rádai a publicat primul catalog ilustrat a lui Bandi Schima A., care a prezentat o selecție frumoasă și semnificativă cu cele mai importante opere cunoscute ale artistului.

Înciuda bogăției extraordinare a moștenirii artistice, sau poate chiar din cauza acesteia, istoria artei a rămas încă îndatorată cu o elaborare rezumată, cum ar fi publicarea unui catalog complet privind activitatea artistului, în scopul includerii întregii moșteniri scrise și materiale și astfel contextualizarea operei în istoria feroneriei și a artelor aplicate.

În 2017, muzeologii mai multor discipline: istorici de artă, istorici și istorici locali ai Muzeului de Artă și Istorie Flóris Rómer, ne-am angajat să ordonăm și să sistematizăm patrimoniul artistic rămas neîngrijit, deteriorat ca urmare a depozitării neprofesionale, împrăștiat și amestecat în urma mutărilor institutului, creând astfel condițiile de bază pentru prelucrarea profesională a materialului.

Primul rezultat major a fost expoziția de colecție a artistului între septembrie 2017 și ianuarie 2018, însoțită de un catalog reprezentativ, organizat de muzeu, care a fost prima dintr-o serie de expoziții care prezintă în mod profesional întreaga operă articulat pe genuri.⁴

Datorită expoziției de mare succes desfășurată în clădirea Ispita Maghiară din Győr și prelucrării profesionale continuu a operei, viața și opera artistului Bandi Schima A. au fost

²Veszprémi György: Schima A. Bandi iparművész, Magyarország aranykorszás mestere. Győri Városszépítő Füzetek IV., 1990, 52–64.

³Pereházy Károly: *Magyarország kovácsoltvas-művészete*, 1982, 67. és Pereházy Károly: *Aranykorszás műlakatos mestereink munkássága. Technikatörténeti Szemle 13.*, 1982, 168–170.

⁴EmesePápai (ed.): Schima A. Bandi iparművész, aranykorszás mester (1882-1959), Rómer Flóris Művészeti és Történeti Múzeum, Győr, 2018.

incluse în Trezoreria județul Győr-Moson-Sopron precum și în Trezoreria așezării Csorna pentru ciboriul și monstrața aflate în parohia romano-catolică. Zidul fostei sale case de pe strada Zombor, la inițiativa muzeului, a fost decorat cu o placă memorială în noiembrie 2019. Lucrările artistului sunt prezentate în mod regulat în expozițiile de istorie și artă organizate de muzeu și sunt încorporate cu succes în conștiința publicului interesat de arta locală.

Cei șazeci de ani care s-au scurs de la moartea artistului au dovedit, fără îndoială, că subiectul este demn de elaborarea profesională științifică. Sunt evidențiate clar valorile artistice de durată ale moștenirii care, pe lângă importanța sa de istoria socială și aspectele ideologice, conferă artistului un loc de prestigiu în istoria artei decorative și a feroneriei maghiare și europene.

Obiectivul principal al disertației mele de doctorat a fost de a desfășura o cercetare de bază cuprinzătoare, bazată pe experiență, cu privire la viața și activitatea artistică a maestrului aplicat Bandi Schima A. Scopul meu științific a fost să stabilesc informații noi, întemeiate. De aceea am pus un mare accent pe ilustrații și pe prezentare credibilă și faptică a documentelor și datelor ca surse originale disponibile. Din motive de obiectivitate și credibilitate profesională, urmând metodele de analiză a documentelor și a conținutului, prima dată am efectuat o cercetare aprofundată a surselor. Acest proces a fost urmat de o comparație prin cercetări analitice și sintetizante, iar în cele din urmă paralelizarea operei cu maeștrii contemporanii interni și europeni pentru a formula concluziile finale. În cursul activității mele de cercetare, am considerat că interpretarea multi-aspect și tratamentul critic al sursei materialului documentar imens disponibil este de o importanță cheie, ținând cont de aprecierile și analizele apărute despre artist.

Mi-am început cercetarea cu studierea documentelor din colecția de istorie locală a Muzeului de Artă și Istorie Flóris Rómer din Győr și din Arhivele județului Győr-Moson-Sopron, precum și Arhivele Muzeului de Istorie Militară din Budapesta, Parohia Evanghelică din Győr, Biblioteca Parohiei Eparhiale și Trezoreria din Győr. În paralel cu cercetarea arhivistică, am studiat artefacte comunitare, bisericesti și civile în diverse localități din țară, documentându-le, pentru a compila o bază de date cu artefacte cât mai completă posibil, pe care intenționez să o folosesc ca parte a unui catalog de opere în viitorul apropiat.

În calitate de expert pe această temă, lucrez continuu cu nenumărate persoane civile, colecționari și instituții. Întrucât este vorba de o carieră reprezentativă extrem de bine documentată, atât de artistul Bandi Schima A. însuși, cât și de presa contemporană - oriunde am putut - am urmat sistemul de procesare a celor mai importante sarcini și lucrări în ordine cronologică. Cu toate acestea, în unele cazuri, urmărirea simplă liniară a evenimentelor a fost

depășită de logica internă specifică a operei, care este organizată în jurul mai multor teme sau subiecte specifice sau recurente, care au ocupat artistul pentru o lungă perioadă de timp. Pe parcursul disertației, am tratat în profunzime subiecte cheie, evenimente care au influențat semnificativ viața și cariera artistului. Dintre acestea cel mai important a fost capodopera tinerească a artistului, *Garda Carpatică*, cu care a câștigat titlul de maestru de coroană de aur în 1932 și a cărui implementare, transformare precum și soarta sa a preocupat intens artistul toată viața.

Dintre obiectele liturgice comandate de biserica romano-catolică, în capitolul *Ordinele bisericesti* ale disertației mele am analizat în principal obiectele liturgice legate de parohiile nou construite, iar în capitolul *Arta bisericască în preioada interbelică* am tratat lucrări bine documentate, care sunt suficient caracteristice și prin urmare potrivite pentru a trage consecințe generale asupra întregii opere ale artistului cercetat..

În plus față de concentrarea exclusivă asupra artistului și operei alese, am considerat necesar să se realizeze un studiu cu mai multe aspecte, pentru a plasa subiectul într-un context cât mai larg. Viața și opera diversificată, multidisciplinară a lui Bandi Schima A. pot fi tratate în mod eficient numai în contextul larg al istoriei, istoriei locale, sociologiei, istoriei politice și al istoria artei.

Pe de altă parte istoria este strâns legată de mai multe narațiuni paralele. Cataclismele istorice și economice din perioada interbelică, precum și schimbările radicale din societatea care o experimentează și o suferă, sunt inseparabile de subiect și împiedică o examinare îngustă a temei. Paginile disertației mele se referă la aspecte din afara profesiei mele doar în ceea ce privește înțelegerea subiectului multifacetic. Complexitatea subiectului și relevanța sa valoroasă din mai multe puncte de vedere oferă încă oportunități ample pentru alte abordări și cercetări micro-istorice pe baza acestuia.

Viața și activitatea maestrului Bandi Schima A. (23 noiembrie 1882 - 5 aprilie 1959)

„[...] Ultima treime a secolului al XIX-lea și primele două decenii ale secolului al XX-lea (după baroc) au fost jumătatea secolului când feroneria artistică maghiară era cunoscută și apreciată în Europa, când fierarii noștri erau printre cei mai buni din Europa.”⁵ - a declarat Károly Pehházy privind perioada din a doua jumătate a secolului al XIX-lea până în cel de-al doilea război mondial. Bandi Schima A. a fost un reprezentant proeminent al ultimei generații

⁵Károly Pehházy: Műkovácsképzés a Bach.korszaktól a II. világháborúig. *Művészettörténeti Értesítő*, 1978/1, 58.

de fierari-artiști la începutul secolului al XX-lea care a devenit din meșteșugarum artist adevărat. S-a născut sub numele de András Schima la 23 noiembrie 1882 la Orosháza, ca al treilea copil al lăcătușului de mașini Károly Schima și Katalin Baumann.

Artistul și-a finalizat școala elementară în toamna anului 1895 la Școala populară romano-catolică din Szépfalva, județul Arad. După ce a absolvit șase studii elementare și doi ani civili, în 1897, tânărul cu abilități excelente de desen a devenit student al Școlii Profesionale de Lemn și Metal din Arad. Un an mai târziu, la vârsta de 16 ani, și-a pierdut iubita mamă. După tragedia care s-a abătut asupra familiei, tatăl său, invocând motive financiare, a vrut să oprească pregătirea profesională a fiului său dorind să-l angajeze ca asistent în propriul său atelier. Dar directorul școlii profesionale, Aladár Nesnera, a ajutat tânărul talentat cu o bursă. Bandi Schima A. a absolvat școala industrială de patru ani în 1901.

După terminarea școlii profesionale, András Schima a lucrat trei ani în fabrica de mașini din Arad ca lăcătuș. Apoi a început o călătorie de studiu la Berlin cu bursa Camerei de Comerț și Industrie din Arad, unde și-a perfecționat abilitățile timp de doi ani în cele mai renumite ateliere de feronerie din capitala Germaniei precum și în cursuri de fierar pentru meșteri. În septembrie 1906 și-a început cariera de douăzeci de ani de instructor industrial, ca asistent tehnic la Școala Profesională de stat Metal din Bratislava. La începutul anilor 1910, primele capodopere ale lui Bandi Schima A. au fost realizate în atelierul acestei instituții bine echipate.

Artistul a fost transferat la Győr în noiembrie 1919, după invazia cehă de la Bratislava. Până la pensionare, în 1927, a fost șef atelierla Școala Profesională de Lemn și Metal din Győr. În noua sa reședință, în 1922, a devenit membru al Societății de Arte Fine și Aplicate din Győr, unde a deținut mai multe funcții importante până în 1937. Între 1925 și 1937, a fost secretar ale artelor aplicate al Societății. Pe lângă predare și muncă, artistul și-a dedicat timpul și energia organizării și gestionării expozițiilor societății locale de artă. În această perioadă, lucrările sale au fost prezentate în toate expozițiile Societății.

În 1927, după o carieră didactică de 20 de ani, artistul a solicitat pensionarea sa. De la începutul anilor 1930, Bandi Schima A. a lucrat ca maestru independent în propriul atelier de pe strada Zombor. După studiile la Berlin (1904–1906) din tinerețe, maestrul a luat parte în două călătorii de studiu în străinătate. Întâi în 1928 ca bursierul cotidianului *Az Est* când a călătorit de la Viena pînă la Paris prin Nürnberg, iar în al doilea rând în 1936, când a făcut o călătorie de studii prin Veneția la Roma pînă în Sicilia cu ajutorul unei burse de la Federazione Nazionale Italiana Degli Artigiani. Aceste peregrinări sunt descrise detaliat în jurnalele sale voluminoase de călătorie. Experiențele bogate și-au pus amprenta asupra

lucrărilor ulterioare ale artistului și mi-au oferit ocazia de a privi și de a contextualiza opera sa în cadrul artei decorative al Europei de Vest împreună cu contemporanii săi pe paginile disertației mele.

Datorită valului de clădiri de biserici moderne dintre cele două războaie mondiale, aproximativ 80% din lucrările Bandi Schima A. au fost realizate la comandă bisericească și multe dintre ele sunt folosite și azi. O gamă largă de obiecte liturgice, suveniruri reprezentative, premii și premii sportive sunt cele mai frumoase piese care pot fi apreciate cel mai mult în ceea ce privește arta aplicată a maestrului. Pe lângă lucrările mari, Bandi Schima A., ca și colegii săi, au creat cantități mari de suveniruri unice, ornamente, cadouri și articole de utilitate pentru clientela mai exigentă. Marca proprie a artistului este motivul trandafirului în formă naturalistă, care a fost deosebit de popular în epocă și care apare în formă și mărime foarte variată în obiectele sale decorative, memorabile precum și în cele de utilitate.

În 1951, la cererea sa, a fost revocat permisul de funcționarea tot mai bolnavului Bandi Schima A. De atunci, a îndeplinit doar sarcini mai mici. În 1956 maestrul și-a pierdut iubita soție, care era și colega sa permanentă la comenzile mai mari. De atunci și până la moartea sa în 1959, și-a îndreptat atenția asupra compilării și scrierii volumelor sale *Mikrokozmoszom*. (Microcosmosul meu)⁶ Aceste șase volume în care a fost colectat, aranjat și plasat moștenirea sa artistică sunt bogat ilustrate cu desene și fotografii. Bandi Schima A. a inclus în ele cele mai importante evenimente din viața sa, inclusiv ars poetica sa. La sfârșitul vieții sale maestrul este menționat în ziarele locale ca un artist nemeritat uitat, marginalizat. În 1958 Televiziunea Maghiară a lucrat timp de trei zile în atelierul său, realizând cun film portret de 10 minute.

La începutul anului 1959, sănătatea artistului s-a deteriorat definitiv. După o scurtă perioadă de boală, în data de 5 aprilie a murit la Clinica Universitară din Budapesta. Se odihnește în cimitirul public din Győr.

Numele lui Bandi Schima A. - datorită lui Károly Lyka - apare în lexiconul de artă Thieme-Becker⁷. Grație lui Nándor Salamon îl găsim și în Lexiconul de Artă Kisalföld⁸, în timp ce a fost omis în lexiconului de artă maghiară editat de Anna Zádor și István Genthon în 1968.⁹ Artistul era încă în viață atunci când mai multe dintre lucrările sale au fost declarate protejate

⁶În a doua jumătate a anilor 1950, Bandi Schima A. și-a organizat evenimentele din viața sa și istoria carierei sale artistice în volume, titlul fiind *Mikrokozmoszom III-VIII*.

⁷Thieme-Becker, 1936, volume XXX., 72.

⁸Nándor Salamon: *Kisalföldi Művészeti Lexikon*, 2012, 312.

⁹Anna Zádor–István Genthon: *Művészeti Lexikon I-IV.*, Akadémia Kiadó, Bp., 1968.

în 1956. De atunci, protecția a fost extinsă la alte câteva lucrări, inclusiv firma / semnul comercial al *Corăbiei de Aur* și *Cuibul de Mierlă* din Győr.

Având în vedere carierele contemporane din Budapesta și ale mediului provincial, prezentate paralel în disertație, se poate afirma că exemplul lui Bandi Schima A. nu este unic în ceea ce privește feroneria maghiară sau arta aplicată în perioada interbelică. Ca mulți dintre contemporanii săi, pornind de la un mediu de atelier, a devenit artist cu o continuă autoeducare și o sânguință neîntreruptă. Merită atenția și recunoașterea posterității nu în primul rând datorită studiilor sale, ci pentru talentul și perseverența sa, adică pentru calitățile sale personale și a operei sale extrem de diverse și incredibil de bogată.

Stilul său creator, la fel ca și al contemporanilor săi, are rădăcini în eclectica secolului al XIX-lea și în tradițiile feroneriei maghiare de calitate europeană. Ca artist, Bandi Schima A. nu a urmărit noile forme de exprimare și nu a urmat tendințele actuale. În cariera sa artistică, atât în design, cât și în execuție, a fost ghidat de valorile tradiționale, de minuțiozitatea conștiincioasă și de perfecțiunea profesională, care din păcate nu a fost întotdeauna însoțită de un gust impecabil.

Cercetările mele demonstrează că acest tip de abordare tradițională, centrată pe valoare, este urmată de majoritatea fierarilor și măștrilor maghiari și europeni care lucrează în această perioadă, adaptându-se forțat la nevoile eclectice ale societății „neobarocă” din perioada interbelică. În loc de eforturi inovatoare, experimentale și moderne, au preferat în munca lor forme și tehnici tradiționale. În loc de noutate și invenție au preferat profesionalismul și perfecționismul.

Bandi Schima A., la fel ca și contemporanii săi, nu a avut prea multe ocazii să demonstreze susceptibilitatea sa către modernitate, declarată în primul rând în programele sale artistice. Sunt deci semnificative operele sale de artă realizate nu la cererea clienților, ci din propria inițiativă, pe bază de planuri proprii. Cel mai cunoscut dintre acestea este crucifixul din fier din Biserica Luterană Győr-Nádorváros, executată pentru Trienala de artă ecleziastică din Milano în 1940, care a câștigat meritat recunoașterea absolută a experților.

În perioada interbelică, în cadrul trecerii la producția industrială, fierarii cu un atelier independent și o clientură de bază, cu ajutorul unui mediu de atelier adecvat și-au putut asigura o existență relativ stabilă atât în țară cât și în străinătate. Produsele metalice produse în masă, bunurile de larg consum, care în majoritatea cazurilor aveau legătură cu industria și nu cu arta, au garantat temporar supraviețuirea micilor industrii și a atelierelor. Bandi Schima A. nu a avut infrastructura și capacitatea atelierului respectiv pentru a face disponibilă această oportunitate.

Pentru a putea rămâne în competiție și a obține comande, în nenumărate cazuri artistul a lucrat aproape în costuri materialelor și a cheltuielilor generale cu profit minim. Inflația frecventă a perioadei nu i-a favorizat nici situația financiară. Uneori, chiar și în cazul comenzilor mari, cum ar fi lucrările bisericii din Komárom, altarele din Abația Pannonhalma sau poarta principală a bazilicii din Győr, el a avut o corespondență lungă și incomodă cu clienții pentru plata costurilor de producție, care au consumat mult timpul și energia sa. În locul bunului simț în afaceri și al capacității de afirmare, dragostea sa pentru muncă și vocația sa a fost însoțită de un idealism naiv, care i-a îngreunat lupta solitară de-a lungul vieții. Având în vedere carierele acelor fierari, maeștrii decorați cu coroane de aur, care sunt cei mai buni paraleli ai lui Bandi Schima A., putem afirma că, indiferent unde și-au practicat meseria, în capitală sau în mediul provincial, integrarea în profesia de artist aplicat nu a fost o sarcină ușoară.

Károly Pereházy a făcut eforturi serioase în anii 1970 și 1990 pentru a cerceta și a reconstrui cariera fierarilor-artiști activi în Budapesta. Articolele, studiile și monografiile sale autentice, documentate temeinic, au prelucrat opera fierarilor în mare parte uitați care au lucrat în Budapesta în perioada interbelică. Opera sa bogată se bazează puternic pe Budapesta. Uneori cercetările sale se adresează și maeștrilor din provincie, precum Bandi Schima A., pe care a menționat în mai multe locuri și în multe privințe cu foarte mare recunoaștere, dar nu l-a analizat niciodată detaliat.

Talentul artistului, precum și lucrările sale care au devenit clasice în ultimele decenii ca de exemplu porțile bazilicii din Győr, firmele / semnele comerciale în Győr, lucrările sale în bisericile din Komárom și Kapuvár, precum și obiectele sale liturgice din bisericile din Győr și din împrejurimi, desemnează artistului un loc important în istoria maghiară și europeană a feroneriei în perioada interbelică.

Bandi Schima A. nu a fost un maestru creator de stil. Fără descendenți, în afară de nașul, Jr. Nándor Hável, care deși talentat, probabil că a părăsit terenul, nu a crescut discipoli în sensul clasic al cuvântului. Stilul său artistic poate fi bine recunoscut. Profesionalismul și standardul uniform ridicat al lucrărilor sale se potrivește bine cu media maghiară și europeană a perioadei.

Pe lângă operele de artă, volumele autobiografice *Mikrokozmoszom* ale artistului au o valoare foarte specială. Sunt documente personale și istorice importante care pot fi surse valoroase pentru cercetări ulterioare în sociologie, istoria politică, microistorie și alte domenii.

Concluzia finală a tezei este că abilitățile tehnice excelente ale lui Bandi Schima A., nivelul constant ridicat al operelor sale și uneori o bravuroasă aplicare a procedurilor dificile

și complexe ale meseriei, fac din el unul dintre cei mai buni meșteșugari a perioadei interbelice și totodată un artist de estimat la nivel european.

Prin urmare, este absolut necesar ca operei sale, care este încă aproape necunoscută și care există în afara câmpului vizual al istoriei artei aplicate, să i se acorde locul de drept în opinia publică profesională și în literatura internă și europeană a feroneriei.